

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Л. В. Коцубальська, М. В. Дубель

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі публічних фінансів у повоєнному відновленні на основі міжнародного досвіду. Досліджено ефективні фінансові стратегії та інструменти, що застосовувалися для відновлення економіки, інфраструктури та соціальних сфер. Використано методи порівняльного аналізу, огляду літератури та вивчення кейсів. Визначено ключові фактори успіху та розроблено рекомендації щодо їх адаптації до сучасних викликів.

Ключові слова: публічні фінанси, повоєнне відновлення, економічна політика, міжнародний досвід.

Вступ. Повоєнне відновлення є складним і багатовимірним процесом, що охоплює економічні, соціальні, інфраструктурні та політичні аспекти. Центральну роль у цьому процесі відіграють публічні фінанси, які забезпечують ресурси для відновлення зруйнованої інфраструктури, підтримки економічного зростання та соціального добробуту населення. Ефективне використання фінансових ресурсів у цей період є запорукою стабільності та розвитку країни, що виходить із воєнного конфлікту.

Науковці сьогодення значну увагу приділяють вивченню механізмів і стратегій управління публічними фінансами в умовах кризи та посткризового відновлення, досліджують вплив державних фінансових інструментів на економічне зростання та соціальну стабільність у країнах, що пережили конфлікти. До того ж міжнародні організації, як-от Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк активно аналізують ефективність різних підходів до фінансування відновлення, пропонуючи рекомендації щодо підвищення ефективності державних витрат [1].

Попри наявність значної кількості досліджень, залишається низка невирішених питань щодо оптимальних механізмів фінансування відновлення, прозорості використання бюджетних коштів, залучення приватного сектору та міжнародної допомоги. Досвід останніх років демонструє, що традиційні підходи не завжди є достатньо ефективними, а отже, потрібно їх адаптувати до теперішніх умов і викликів.

Метою цієї статті є аналіз успішного міжнародного досвіду використання публічних фінансів у повоєнному відновленні, виявлення ключових факторів ефективності фінансових стратегій та розробка рекомендацій щодо їх застосування в сучасних умовах. Особливу увагу буде приділено досвіду країн, які за останні роки продемонстрували найбільш ефективні моделі фінансування відбудови, а також інноваційним підходам до державних фінансів у цьому контексті.

Основний розділ. Повоєнна відбудова є надзвичайно складним процесом, який потребує інтеграції широкого спектру заходів. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють публічні фінанси, які є основним інструментом для забезпечення стабільності, підтримки економічної активності та надання необхідної допомоги громадянам. До того ж відновлення України потребує не тільки фінансових вкладень, але й стратегічного підходу, який охоплює кілька важливих секторів. Проблеми соціального захисту, транспорту, промисловості, енергетики та критичної інфраструктури вимагають термінового вирішення. Важливо забезпечити стабільне фінансування цих сфер, враховуючи новітні статистичні дані та тенденції. Тому розглянемо їх детальніше в період повномасштабного вторгнення, оскільки вони є дуже важливими для ефективного використання публічних фінансів у процесі відновлення країни після війни.

Система соціального захисту в Україні стикається з серйозними викликами через зростання кількості вразливих категорій громадян і обмежені бюджетні можливості. Зараз основний акцент у цій сфері робиться на підтримку осіб, які постраждали від війни, пенсіонерів, допомогу соціально незахищеним верствам населення, людям з інвалідністю, а також ветеранам війни. З 2021 до 2023 р. державні видатки на соціальне забезпечення в Україні демонстрували стійке зростання, спрямоване на підтримку громадян в умовах економічних і військових ви-

кликів. Соціальні видатки станом на 2023 р. становили 469,3 млрд грн, що більше на 10,2 %, ніж у 2022 р. [2].

Згідно з даними на 2025 р., видатки на соціальний захист залишаються на рівні 2024 р., зокрема передбачається фінансування на суму 420,9 млрд грн. З цієї суми значну частину – 81,8 млрд грн – планується спрямувати на підтримку осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема на внутрішньо переміщених осіб. Також передбачено 19,7 млрд грн для малозабезпечених сімей і 6,7 млрд грн на соціальний захист осіб з інвалідністю. Зокрема, велика увага буде приділена розвитку соціальних послуг і підтримці нових проєктів, що сприяють життєстійкості найбільш вразливих верств населення [3]. На пенсійне забезпечення у 2023 р. було виділено 273,6 млрд грн, що більше на 40,7 млрд грн, порівняно з 2022 р. Для підтримки 270 тис. малозабезпечених сімей у цьому ж році було виділено 15,6 млрд грн, що більше на 1,7 млрд грн, порівняно з попереднім роком.

Загалом державні видатки на соціальне забезпечення в Україні за 3 останні роки демонструють спрямованість політики уряду на підтримку соціальної стабільності, вдосконалюються соціальні програми, розвиваються нові механізми підтримки вразливих категорій населення, але наразі цього недостатньо. Є низка проблем і викликів, які потрібно вирішувати негайно, тому варто проаналізувати досвід іноземних країн, які досягли ефективного відновлення в післявоєнний чи післякризовий період, та впровадити можливі шляхи поліпшення соціальної захищеності.

Досвід інших країн, як-от Велика Британія, де в повоєнний період створили національну систему соціальних виплат, може стати доволі цінним для України. Адже Велика Британія зіткнулася з численними економічними та соціальними проблемами після Другої світової війни, які вимагали комплексного підходу до відновлення та стабілізації країни, з якими зараз стикається і Україна.

Одним із найбільш важливих кроків Великої Британії було створення національної системи соціальних виплат, яка стала основою соціальної політики в повоєнний період і допомогла забезпечити підтримку найвразливіших верств населення. Цей досвід може бути корисним для України під час повоєнної відбудови, особливо в контексті необхідності відновлення соціальної стабільності та підтримки громадян, які постраждали від війни.

Однією з ключових ініціатив став «Акт про соціальне страхування та допомогу» 1946 р., що передбачав створення системи національних виплат для осіб, які втратили працездатність через війну, хворобу чи інші обставини. Цей акт став основою для надання пенсій, допомоги через безробіття, допомоги у зв'язку з інвалідністю та інших соціальних виплат. Метою було забезпечити стабільність для громадян у важкий період економічного відновлення країни [4].

Важливою частиною системи стала універсальність виплат. За допомогою цих механізмів держава забезпечувала фінансову підтримку широкого кола громадян. До того ж програма була тісно пов'язана з розвитком соціальної інфраструктури, включно з охороною здоров'я та освітою, що дало змогу створити більш рівномірне суспільство.

Цей досвід може бути важливим для України в контексті її відбудови після війни. Створення національної системи соціальних виплат допоможе не лише полегшити фінансовий тягар на громадян, але й створити механізм для швидкого відновлення соціальної стабільності, що є критично важливим для країни, яка переживає період відновлення після війни.

Транспортна інфраструктура України продовжує зазнавати руйнівних змін внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Пошкодження доріг, мостів, залізничних колій та інших об'єктів інфраструктури серйозно вплинули на логістику та економічну активність у країні. Станом на січень 2024 р. збитки, яких зазнав транспортний сектор, оцінюються в \$36,8 млрд. Ці пошкодження не лише ускладнили переміщення товарів та пасажирів, але й значно обмежили можливості для ефективного функціонування національної економіки [5].

У відповідь на ці виклики уряд України у 2024 р. визначив транспорт і логістику серед ключових пріоритетів відновлення. Передбачено виділення значних коштів – \$2,3 млрд – на ремонт та реконструкцію транспортної інфраструктури. Ці інвестиції мають бути спрямовані на відновлення найважливіших об'єктів транспортної інфраструктури, зокрема доріг, мостів та залізничних колій, однак їх також недостатньо, щоб вирішити проблему остаточно [6].

Відновлення транспортної інфраструктури після воєнних конфліктів є критично важливим для країни. Так, Ірак та Ліван, дві країни Близького Сходу, мають різний досвід у цьому процесі, що може бути корисним для України під час повоєнної відбудови.

Після численних конфліктів Ірак зіткнувся з необхідністю відновлення основних транспортних артерій. Одним із перших кроків у відновленні транспортної інфраструктури Іраку стала реконструкція основних магістралей і доріг, які з'єднують найбільші міста країни. Українська компанія «Альтком» виграла тендер на реконструкцію 112 км цієї дороги. Проєкт фінансував Світовий банк, а вартість робіт становила приблизно \$90 млн. Особливістю проєкту стало облаштування вздовж дороги майданчиків для торгівлі, що сприяло економічному розвитку місцевих громад [7].

Відновлення мостів, залізничного транспорту та міжнародних аеропортів стало важливою частиною стратегічного плану для забезпечення транспортної мобільності в Іраку. Окремі проєкти включали відновлення мосту через річку Тигр у Багдаді, що є важливим для сполучення між різними частинами столиці.

Для відновлення транспортної інфраструктури Ірак активно залучав міжнародних донорів і інвесторів. Світовий банк, Азійський банк розвитку, Європейський Союз і США стали основними фінансовими партнерами Іраку у відновленні транспортної інфраструктури. Одним із найбільших проєктів стало фінансування відновлення дорожньої мережі, яке дало змогу модернізувати понад 1,000 км основних трас країни.

Окрім національних проєктів, відновлення транспортної інфраструктури також включало маломасштабні ініціативи для покращення умов на місцевому рівні, включно з ремонтом місцевих доріг та транспортних мереж у селах і малих містах. Така децентралізована реконструкція дає змогу зміцнити локальні економіки та сприяє соціальній інтеграції.

Відновлення після громадянської війни у Лівані теж не було надто швидким та легким. Ліван пережив тривалу громадянську війну, яка призвела до значних руйнувань інфраструктури, зокрема транспортної. Після завершення конфлікту уряд Лівану за підтримки міжнародних організацій розробив план відновлення, який включав три ключові пункти: 1) ремонт та реконструкцію основних доріг та мостів (відновлення ключових транспортних артерій, як-от автомагістраль Beirut-Damascus, що з'єднує Ліван із Сирією, було пріоритетом для забезпечення мобільності та економічної інтеграції); 2) розвиток портової інфраструктури (порт Бейрута, важливий для економіки країни, потребував відновлення та модернізації для відновлення торгових потоків); 3) відновлення залізничного сполучення (після тривалої перерви було розпочато роботи з відновлення залізничної мережі для полегшення транспортування вантажів та пасажирів). Ці заходи були спрямовані на відновлення економічної діяльності та забезпечення мобільності населення. Однак процес відновлення був ускладнений політичною нестабільністю та економічними труднощами [8].

Досвід Іраку та Лівану показує важливість комплексного підходу до відновлення транспортної інфраструктури після конфліктів. Ключовим аспектом є міжнародна співпраця й фінансування, зокрема залучення міжнародних організацій та інвесторів для фінансування відновлення є критично важливим. Основну роль відіграла інтеграція місцевих громад у процес відновлення, що посприяло економічному розвитку та соціальній стабільності. Особливого значення набуло планування та пріоритетність проєктів, а саме визначення пріоритетних об'єктів та поетапне відновлення дало змогу ефективно використовувати обмежені ресурси.

Для України, яка переживає період повномасштабного вторгнення, цей досвід може бути корисним для розробки стратегії відновлення транспортної інфраструктури, що сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності.

Промисловий сектор України, попри значні руйнування, що стали наслідком повномасштабного вторгнення Росії, демонструє позитивні тенденції відновлення у 2024 р. Обсяг промислового виробництва зріс на 8,1 % у 2024 р., порівняно з попереднім роком. Це свідчить про поступове відновлення економічної активності та адаптацію виробничих потужностей до нових умов [9].

Попри успіхи в промисловому секторі, енергетичний сектор України стикається з серйозними викликами. З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну енергетична інфра-

структура зазнала значних руйнувань, що призвело до втрати приблизно 60 % потужностей генерації електроенергії. Це стало одним із найбільших ударів по економіці країни. У відповідь на енергетичну кризу уряд України ухвалив ряд рішень, спрямованих на зниження навантаження на енергетичну систему країни. Одним із таких кроків стало підвищення тарифів на транспортування газу для внутрішніх споживачів у 4 рази в грудні 2024 р. Однак важливо, щоб уряд України продовжував інвестувати в енергетичний сектор, а також шукав шляхи для зменшення енергетичних витрат для підприємств, щоб стимулювати їх подальший розвиток.

Міжнародний досвід показує, що ефективне використання публічних фінансів у післявоєнні періоди не тільки сприяє швидкому відновленню, але й допомагає зміцнити соціальні структури та стабілізувати економіку. У країнах, які пережили війни або серйозні економічні кризи, наявність сильних фінансових механізмів дає змогу урядам успішно організувати соціальну допомогу, відновлення житла та інфраструктури.

Так, дуже цікавим виявився досвід Німеччини, яка в післявоєнний період змогла успішно відновити свою економіку завдяки плану Маршалла, який включав великі фінансові вливання для відбудови інфраструктури та промисловості. Оскільки на той час Німеччина перебувала в руїнах – інфраструктура була знищена, економіка зруйнована, а країна розділена на окупаційні зони, – то план Маршалла, запропонований США в 1947 р., став ключовим фактором відновлення. Цей план передбачав надання фінансової допомоги на суму приблизно \$13 млрд (приблизно \$130 млрд в сучасних цінах). Відновлення промисловості, інфраструктури та підтримка соціальних програм дали змогу Німеччині швидко відновитися.

Важливим елементом плану Маршалла було не лише фінансування, але й вимога до Німеччини здійснити структурні реформи, що стимулювали створення ринкової економіки. Це включало дерегуляцію, зниження інфляції та стимулювання продуктивності через інвестиції в інфраструктуру та технології. Усі ці заходи сприяли швидкому економічному зростанню і тому, що Німеччина стала однією з провідних економік Європи. Навіть більше, цей план також мав важливу політичну мету – утримання Німеччини від комуністичного впливу в межах холодної війни. Сприяння економічному відновленню створило стабільність, що зменшило ризик політичної дестабілізації. І після кількох десятиліть напруження Німеччина змогла об'єднатися в 1990 р., ставши основною економічною силою в Європі [10].

Не менш повчальним є досвід Косова, коли після конфлікту 1999 р. країна зіткнулася з численними викликами у відновленні своєї економіки та інфраструктури. Міжнародна спільнота, зокрема Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Європейський Союз (ЄС), відіграли ключову роль у цьому процесі. Після завершення конфлікту ООН встановила тимчасову адміністрацію в Косові (UNMIK), яка взяла на себе функції управління та відновлення, встановлення миру та стабільності. Миротворчі сили НАТО (KFOR) забезпечували безпеку, що дало змогу розпочати процес відновлення.

Важливу роль відіграло відновлення інфраструктури та економіки. Міжнародні організації, зокрема Світовий банк та ЄС, надали значну фінансову допомогу для відновлення інфраструктури, включно з ремонтом доріг, мостів та енергетичних мереж. Також було розроблено нову конституцію, яка забезпечила права та свободи громадян, і створено органи місцевого самоврядування для кращого управління на місцях. Реформи в судовій системі сприяли зміцненню верховенства права.

Трохи згодом Косово розпочало переговори з ЄС щодо угоди про асоціацію та стабілізацію, що стало важливим кроком на шляху до європейської інтеграції. Це включало адаптацію законодавства та економічних структур до стандартів ЄС. Завдяки цим крокам Косово змогло відновити стабільність та розпочати процес європейської інтеграції, хоча й досі стикається з численними викликами на цьому шляху.

Висновки. Повоєнне відновлення є доволі тривалим процесом, що вимагає вирішення широкого спектра економічних, соціальних та інфраструктурних питань. Державні фінанси особливо важливі у цьому процесі, оскільки забезпечують ресурси для відновлення інфраструктури, підтримки економічного зростання та покращення соціального добробуту населення. Однак є значні проблеми щодо оптимального використання бюджетних коштів, прозорості та за-

лучення приватного сектору й міжнародної допомоги. Досвід іноземних держав, які вже проходили через подібні етапи відновлення, дає важливі уроки для України. Також успішні моделі відновлення фінансування в Іраку та Лівані підкреслюють важливість інтеграції місцевих громад, співпрацю з міжнародними партнерами та критичного відновлення критичної інфраструктури.

Ключовим фактором ефективності відбудови є правильне стратегічне планування та поетапне відновлення інфраструктури, що дає змогу раціонально використовувати обмежені ресурси. Врахування соціальних аспектів, як-от підтримка вразливих категорій громадян та розвиток транспортної інфраструктури, є фактичними для забезпечення стабільної економіки в період відновлення. До того ж приклад Великої Британії, зокрема створення національної системи соціальної виплати, може забезпечити ефективну модель для України в контексті підтримки соціальної стабільності під час відбудови.

Отже, для успішного відновлення країни після війни необхідно впроваджувати інноваційні фінансові стратегії, забезпечувати прозорість витрат та активно залучати міжнародних партнерів для фінансування ключових секторів.

Abstract. The article analyzes the role of public finance in post-war recovery based on international experience. Effective financial strategies and tools used for economic, infrastructure, and social restoration are examined. The study employs comparative analysis, literature review, and case study methods. Key success factors are identified, and recommendations for their adaptation to modern challenges are proposed.

Keywords: public finance, post-war recovery, economic policy, international experience.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. МВФ несуттєво покращив прогноз для глобальної економіки в 2023 році. *Укрінформ*. 31.01.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3662440-mvf-nesuttevo-pokrasiv-prognoz-dla-globalnoi-ekonomiki-v-2023-roci.html>
2. Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава у 2023 році та що зміниться в 2024-му. *Укрінформ*. 17.04.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3853235-socialni-vidatki-so-i-comu-finansovala-derzava-u-2023-roci-ta-so-zminitsa-v-2024mu.html>
3. Видатки на соцзахист українців у 2025 році передбачені на рівні цьогорічних – Мінсоцполітики. *Укрінформ*. 25.11.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3931069-vidatki-na-soczhahist-ukrainciv-u-2025-roci-peredbaceni-na-rivni-cogoricnih-minsocpolitiki.html>
4. Брайлян Є. Соціальний добробут після війни: уроки відновлення Великої Британії 1940–1945 років для України. 13 с. URL: https://inam.org.ua/pdf/Institute_of_American_Studies_Social_Welfare_After_the_War_Lessons_from_the_Reconstruction_of_the_United_Kingdom_in_the_1940s-1950s_for_Ukraine.pdf
5. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. *KyivSchoolofEconomics*. 12.02.2024. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku>
6. Потреби України у відновленні оцінюють у 486 мільярдів доларів: оновлений звіт RDNA3. *Урядовий портал*. 15.02.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/potreby-ukrainy-u-vidnovlenni-otsiniuiut-u-486-miliardiv-dolariv-onovleniyi-zvit-rdna3>
7. Конопльова М. Українська компанія реконструювала 112 км автотраси в Іраку. *Економіка і бізнес*. 04.10.2021. URL: <https://shotam.info/ukrainska-kompaniia-rekonstruiuvava-112-km-avtotrasy-v-iraku-foto>
8. World Bank Report Assesses Impact of Conflict on Lebanon's Economy and Key Sectors. *World Bank Group*. 14.11.2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/11/14/new-world-bank-report-assesses-impact-of-conflict-on-lebanon-s-economy-and-key-sectors>
9. Будівельна галузь України: показники першого півріччя 2024. *Prof Build*. 08.01.2025. URL: <https://www.profbuid.in.ua/uk/vsi-statti-zhurnala-prof-build/6311-budivelna-galuz-ukrajini-pokazniki-pershogo-piv-richchya-2024>
10. Wallenfeldt J. Marshall Plan. *European-United States history*. 17.01.2025. URL: <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>